

vano presuntuoso; / y essa semejança ha dado, / sin duda, al juego, sabor, / porque no hay gusto mayor / que apalear a un hinchado» (ed. *Clás. Cast.*, *La Lectura*, v. 1080-1). No crec, doncs, que l'explicació de Bourciez (*Éléments de Ling. Rom.*) a base dels moviments vagabunds i desordenats d'una pilota, sigui gaire encertada: fou certament la buidor de la pilota o sac inflats, però buits de dins, el punt de partida de la noció de buidor mental, de demència, de fatuïtat.

Altament, avui i tot, en dialectes portuguesos, podem copsar encara la idea d'aquesta comparació en un estat inicial, encara no estereotipat, podríem dir, encara tendre, car allí *fole* (cast. *juelle*) no és més que substantiu amb el sentit material llatí de 'sac' i això no obstant, en el parlar d'Évora, és ja una frase proverbial, comparativa i consagrada, dir que «o mentiroso é um *fole* de mentiras» i de vegades arriben a dir, fins i tot abreujant-ho, «um *fole*» (Gomes Fadriño, *RLus.* xxx, 112). De tota manera es pot admetre que altres corrents semàntiques pogueren contribuir a la consolidació de la nostra innovació adjectivadora. Partint de la idea de la tovor o mollesa de certes fruites, FOLLIS 'sac buit' va passar ja a significar 'fruita blana, mig consumida', i s'aplicà a la pera lloca i fruits semblants: així ho veiem ja en les *Cantigas* del Rei Savi: «Mais mol' / a cabeça ten / ca non é *pera fole*» (*Cantigas*, 276.42; Mettmann, *RFgn.*, n.º 74, 1962, p. 47); avui aquest significat de *pera fole* és encara usual en el dialecte de la Beira (Figueiredo) i d'alguna part de Galícia (*fole* «fofo, blando», Carré Alvarellos).

En fi, pot tenir també alguna part de raó (com reconeix Jud, *Rom.* XLIV, 632) V. Brøndal (*Nordisk Tidsskrift for Filologi*, 1914, 7-28), en creure que hi contribuiria l'ús de FOLLIS per a la bossa dels testicles, d'on l'ús despectiu que sol aparèixer en aquestes denominacions de colorit obscè (recordem *carallot*, *carallet*, cast. *pijotear*, *pijotero*, etc.), que veiem també en el su. alem. *tscholi* 'ximple' = comasc *ciola* 'membre viril'.

DERIV.: *Follard* (Eiximenis),² encara que sigui *hapax*, es pot considerar segur, car és el mateix que el *bojard* que després apareix en el cançoner popular (d'on degué treure'l Coromines, *L'Amor Traïdor*, O. C., 622b23, 624b24).

Follia [1080-95], derivat cabdal: «no seria mos dons <mon dany> ni ma *folia*», «rancur-me quar desmentist ma mulier ante me e de las *folias* que li dexit davant me», en dos docs. sense data, del temps del Comte Fratricida, citats per Bast-Bass. (col. 771 i 840); «avetz audid com lo Diable temtà om per glotonia de mençar e per vanagloria e per avarea: no-us en podem tant dir que encara no aja més de *folia* Diable e de maleza», *Homilies*, f.º 6v21; en tots tres textos la *-l-* és la grafia que representa imperfectament la *ll* moderna, mentre que en Llull el caràcter palatal té ja representació inequívoca (grafia, però, aproximada): «si tu, fill --- ames peccat --- has lo contrari de prudència, ço és, ignorància e *foylia*, car no saps quant

te viuràs, ne est cert si Déus te volrà perdonar» (*Primera e segona intenció*, 329).

Sovint només 'falta de seny': «no pot celar sa *follia* / qui-s mescle ab lo dia» <= 'qui es barallí amb les modes d'avui en dia'>, en els proverbis àrabs del *DBal.* «Car en les paraules és coneguda la *follia* de aquell qui la diu, car negú no-s deu egualar ab la rohindat ni en la *follia* ab negú --- e qui paraules folles diu, digna cosa és que de la sua *follia* reporte condigna diciplina», JoMartorell (*Ag.* II, 41); «quines coses són les que vós haveu fetes sinó perdre batalles, e per vostres *follies* morts infinits cavallers», id. (II, 105).

En fi, també apareix, i més encara en els escr. Renaix., el significat estricte de 'bogeria': «per sempre despedint-se ab un ay d'agonia, / dos rierons engegats dels ulls, ja lluny de tots; / y, ab los cabells estesos, com presa de *follia*, / a qui s'atança diu-li paraules de senglots», *Atl.* (152). O intermedi: «Odysseus --- / no esqueia al cabaret, per llord i matusser, / on retorcent-se, enceses de corsecant *follia* / s'espaumaven les nimfes als braços del mercer», Coromines (*T. de Meleagros*, O. C. 1345, v. 9).

Una proliferació semàntica important desenvolupa aquest mot en pendre el sentit de 'certa mena de corrandà o cançó breu', sovint, sobretot en l'origen, 'corrandà amorosa': desviació semàntica motivada pel fet que el mot *follia*, i oc. ant. *folia*, apareixia com a lloc comú, en les obres líriques i cançons trobadoresques, ponderant la desesperació de l'enamorat insatisfet [*follia*: *folia*, *lyricus tonus*, Belv.]: «algun dia jo en sabia / de *follies* i cançons / i ara me s'han descuidades / am el cant dels infantons», corrandà que Coromines sentia cantar a la seva mare empordanesa, nada a Llers, 1837, trobada en una nota d'ell de cap a 1900-08; P. Bertran i Bros fou l'autor del llibre *Cançons i Folles recollides al peu de Montserrat* (1885), llibre que jo mateix havia sentit ponderar a Amadeu Vives moltes vegades (c. 1925) —tots dos eren de Collbató—, com a font riquíssima d'inspiració popular i artística, amb la qual havia brodat ell mateix les seves immortals melodies, que un fat advers el privà de consagrar al nostre teatre líric; «CANÇÓ DE BRESSOL --- amb dolça veu cantaré / mentres et dono les mans, / *follies*, cants i més cants. / Fill meu, dorm un bon son...», que el meu pare (O. C., 1392b4) va escriure (amb caràcter de lletra de c. 1910) quan nasqué un dels meus germans o qui sap si jo mateix. *Folles i Paisatges*, suite d'Amadeu Vives amb lletra de Coromines, 26-ix-1926. *Folliaire* (Bertran i Bros, *DAG.*).

En la forma occitànica *folia* el mot es transmeté al castellà (*DCEC* i *DECH* II, 924b53-925b32),³ on apareix des del 3.º quart del S. XVI; i també, més o menys, al gall-port. i al català: en la nostra llengua aquesta forma és sobretot la valenciana (*DAG.*), i, particularment, la del Matarranya i de la comarca morellana: «*folia*: cançó o copla en quarteta que els fadrins alternen ab la guitarra quan van de ronda; les endrecen a les fadrines: *Tira'm una folia!*» (GaGirona; Pena-roja, *BDC* IX, 71); «tots dos hi venian, /